

O branju starih knjig

Izvirno je bilo to besedilo objavljeno kot uvod k angleški izdaji dela *O učlovečenju Atanazija Aleksandrijskega* v izdaji *The Incarnation of the Word of God: Being the Treatise of St. Athanasius De incarnatione Verbi Dei* (London: Centenary Press; Geoffrey Bles), 1944.

V tujini obstaja nenavadna ideja, da bi morali glede vseh tem stare knjige brati le strokovnjaki, ljubitelj pa bi se moral zadovoljiti s sodobnimi knjigami. Tako sem kot učitelj angleške književnosti ugotovil, da če želi povprečen študent izvedeti kaj o platonizmu, je zadnja stvar, na katero pomisli, da bi s knjižnične police vzel prevod Platona in prebral *Simpozij*. Raje bi prebral kakšno desetkrat daljšo sodobno knjigo, ki govori o »izmih« in vplivih, le enkrat na dvanajst strani pa mu pove, kaj je Platon dejansko rekel.

Napaka je precej prijazna, saj izvira iz ponižnosti. Učenec se nekako boji srečati z enim od velikih filozofov iz oči v oči. Počuti se nezadostnega in misli, da ga ne bo razumel. Toda če bi le vedel, da je veliki človek prav zaradi svoje veličine veliko bolj razumljiv kot njegov sodobni razlagalec!

Najpreprostejši učenec bo lahko razumel, če že ne vse, pa zelo veliko od tega, kar je rekel Platon; toda skoraj nihče ne more razumeti nekaterih sodobnih knjig o platonizmu. Zato je bilo vedno eno mojih glavnih prizadevanj kot učitelja, da bi mlade prepričal, da je znanje iz prve roke ne le bolj vredno pridobiti kot znanje iz druge roke, ampak je običajno veliko lažje in prijetnejše.

To zmotno dajanje prednosti sodobnim knjigam in sramežljivost pred starimi knjigami sta zdaj tu še bolj razširjena kot v teologiji. Kjerkoli najdete majhen študijski krožek

krščanskih laikov, ste lahko skoraj prepričani, da ne študirajo svetega Luka ali svetega Pavla ali svetega Avgušтина ali Tomaža Akvinskega ali Hookerja ali Butlerja, ampak N. Berdjajeva ali J. Maritaina ali R. Niebuhra ali Miss Sayers¹ ali celo mene.

Zdaj se mi zdi, da se to obrača na glavo. Ker sem tudi sam pisatelj, seveda ne želim, da bi običajni bralec ne bral sodobnih knjig. Če pa mora brati samo nove ali samo stare, mu svetujem, naj bere stare. To bi mu svetoval prav zato, ker je zgolj ljubitelj in zato veliko manj zaščiten kot strokovnjak pred nevarnostmi izključno sodobne prehrane.

Nova knjiga je še na preizkušnji in zgolj kot ljubitelj je ne more oceniti. Preizkusiti jo je treba v primerjavi z velikim korpusom krščanske misli skozi stoletja in razkriti vse njene skrite posledice (ki jih avtor sam pogosto ne sluti).

Pogosto je ni mogoče v celoti razumeti brez poznavanja številnih drugih sodobnih knjig. Če se ob enajstih pridružite pogovoru, ki se je začel ob osmih, pogosto ne boste videli pravega pomena povedanega. Pripombe, ki se vam zdijo povsem običajne, bodo sprožile smeh ali razdraženost in ne boste razumeli, zakaj – razlog je seveda v tem, da so jim prejšnje faze pogovora dale poseben pomen.

Prav tako so lahko stavki v sodobni knjigi, ki se zdijo povsem običajni, usmerjeni na neko drugo knjigo; tako vas lahko privedejo do tega, da sprejmete nekaj, kar bi ogorčeno

zavrnili, če bi poznali pravi pomen. Edina varnost je imeti raven preprostega, osrednjega krščanstva (»običajnega krščanstva [mere Christianity]«, kot ga je imenoval Baxter), ki postavlja trenutne spore v pravo perspektivo. Takšno merilo je mogoče pridobiti le iz starih knjig.

Dobro pravilo je, da si po branju nove knjige nikoli ne dovolimo prebrati nove, dokler vmes ne preberemo stare. Če je to za vas preveč, preberite vsaj eno staro knjigo na vsake tri nove.

Vsaka doba ima svoj pogled na svet. Posebej dobro vidi določene resnice in posebej rada dela določene napake. Zato vsi potrebujemo knjige, ki bodo popravile značilne napake našega obdobja. To pomeni stare knjige.

Vsi sodobni pisatelji do neke mere delijo sodobni pogled – tudi tisti, ki mu na videz najbolj nasprotujejo, kot sem jaz. Ko berem polemike preteklih stoletij, me nič ne prese- neti bolj kot dejstvo, da sta obe strani navadno brez pomislekov sprejemali marsikaj, kar bi danes morali popolnoma zanikati. Mislili sta, da sta si tako popolnoma nasprotni, kot sta si lahko dve strani, vendar sta bili v resnici ves čas na skrivaj združeni – združeni druga z drugo ter proti prejšnjim in poznejšim obdobjem – zaradi velike množice skupnih predpostavk.

Lahko smo prepričani, da se značilna slepo- ta dvajsetega stoletja – slepota, o kateri se bodo potomci spraševali: »Kako so lahko tako mislili?« – skriva tam, kjer je nismo nikoli sumili, in zadeva nekaj, o čemer so se Hitler in predsednik Roosevelt ali gospod H. G. Wells in Karl Barth brez zadržkov strinjali. Nihče od nas se tej zaslepljenosti ne more povsem izogniti, vendar jo bomo zagotovo povečali in oslabili svojo zaščito pred njo, če bomo brali samo sodobne knjige. Kjer so resnične, nam bodo posredovale resnice, ki smo jih napol že poznali. Če so napačne, bodo še poglobile zmoto, s katero smo že nevarno oboleli.

Edini blažilni ukrep je, da v naših mislih ohranjamo piš čistega morskega vetra stoletij,

kar pa lahko storimo le z branjem starih knjig. Seveda ne gre za to, da bi bila preteklost kakorkoli pravljica. Ljudje takrat niso bili nič pametnejši kot danes; delali so toliko napak kot mi. Vendar ne istih. Ne bodo nam laskali v napakah, ki jih že delamo; in njihove lastne napake, ki so zdaj odkrite in otipljive, nas ne bodo ogrožale. Dve glavi sta boljši od ene; ne zato, ker bi bila katera od njiju nezmotljiva, temveč zato, ker je malo verjetno, da se bosta zmotili v isti smeri. Gotovo bi bile knjige prihodnosti prav tako dober korektiv kot knjige preteklosti, vendar do njih žal ne moremo priti.

Sam sem bil prvič priveden do branja krščanskih klasikov skoraj po naključju, in sicer zaradi študija angleščine. Nekateri, kot so Hooker, Herbert, Traherne, Taylor in Bunyan, sem bral, ker so sami veliki angleški pisatelji; druge, kot so Boetij, sveti Avguštin, Tomaž Akvinski in Dante, ker so bili »vpliv- ni«. Georgea MacDonalda sem našel zase pri šestnajstih letih in nikoli nisem omahoval v svoji zvestobi, čeprav sem dolgo časa poskušal ignorirati njegovo krščanstvo.

Opazili boste, da gre za mešano množico, ki predstavlja številne Cerkve, podnebja in obdobja. In to me pripelje do še enega razloga za njihovo branje. Razdeljenost krščanstva je neizpodbitna in nekateri od teh piscev jo najbolj ostro izražajo. Toda če je kdo v skušnjavi, da bi pomislil – kot bi lahko bil v skušnjavi tisti, ki bere samo sodobnike –, da je »krščanstvo« beseda, ki ima toliko pomenov, da sploh nič ne pomeni, lahko nedvomno izve, če izstopi iz svojega stoletja, da temu ni tako.

Merjeno s stoletji se »običajno krščanstvo« izkaže za nekaj pozitivnega, samostojnega in neizčrpnega, ne pa za mlačno medversko prozornost. To vem, zares, po ceni, ki sem jo sam plačal. V dneh, ko sem še sovražil krščanstvo, sem se naučil prepoznavati, kot kakšen preveč znan vonj, to nekaj skoraj nespremenljivega, kar me je srečalo zdaj pri puritanskem Bunyanu, zdaj pri anglikanskem Hookerju, zdaj pri tomističnem Danteju.

Foto: Jan Pirnat

Bilo je prisotno, medeno in cvetlično, pri Frančišku Saleškem; bilo je prisotnost, resno in domače, pri Spenserju in Waltonu; bilo je prisotnost, mračno, a moško, pri Pascalu in Johnsonu; spet je bilo, z blagim, strašljivim, rajskim okusom, pri Vaughanu, Boehemeju in Trahernu.

V mestni treznosti osemnajstega stoletja človek ni bil varen – Law in Butler sta bila dva leva na poti. Domnevno »poganstvo« elizabetincev tega vonja ni moglo zadržati; čakal je tam, kjer bi se človek lahko imel za najbolj varnega, v samem središču *Vilinske kraljice* in *Arkadije*. Bila je seveda raznolik, a vendar – navsezadnje – tako nezgrešljivo enak; prepoznaven, ne da se mu izogniti, vonj, ki je za nas smrt, dokler mu ne dovolimo, da postane življenje: »Zrak, ki ubija, / iz daljne dežele piha.«

Vsi smo upravičeno vznemirjeni in tudi osramočeni zaradi delitev krščanstva. Toda tiste, ki so vedno živeli v krščanski čredi, lahko preveč zlahka razočarajo. Te so slabe, vendar taki ljudje ne vedo, kako je to videti od zunaj. Gledano od tam, je tisto, kar je kljub vsem delitvam ostalo nedotaknjeno, še vedno videti – kot v resnici je – izjemno mogočna enotnost. Vem, ker sem jo videl, in to dobro vedo tudi naši sovražniki. To enotnost lahko vsakdo od nas najde, če izstopi iz svoje dobe.

To ni dovolj, je pa več, kot ste mislili do zdaj. Ko se enkrat dobro prepožite z njo, boste, če si potem upate spregovoriti, doživeli zabavno izkušnjo. Imeli vas bodo za papežnika, ko boste dejansko ponavljali Bunyana, za panteista, ko boste citirali Akvinskega, in tako naprej. Kajti zdaj ste prišli do velikega ravnega viadukta, ki prečka stoletja in ki je videti tako visoko od dolin, tako nizko od gora, tako ozek v primerjavi z močvirji in tako širok v primerjavi z ovčjimi stezami.

Ta knjiga je nekakšen poskus.² Prevod je namenjen širšemu svetu, ne le študentom teologije. Če bo uspešen, mu bodo verjetno sledili še drugi prevodi drugih velikih krščanskih knjig. V nekem smislu seveda ni prvi na tem področju. Na trgu so že na voljo prevodi knjig

Theologia Germanica, *Hoja za Kristusom*, *Lestev popolnosti* in *Razodetja* Julijane iz Norwicha, ki so zelo dragoceni, čeprav nekateri med njimi niso preveč znanstveni.

Vendar je treba opozoriti, da so vse te knjige bolj nabožne kot pa doktrinarne. Laik ali ljubitelj mora biti poučen, prav tako pa mora biti opominjan. V tej dobi je njegova potreba po znanju še posebej pereča. Prav tako ne dopuščam ostre ločnice med obema vrstama knjig. Sam menim, da so doktrinarne knjige pogosto bolj koristne pri pobožnosti kot nabožne knjige, in sumim, da lahko enaka izkušnja čaka tudi mnoge druge. Verjamem, da bi mnogi, ki menijo, da se »nič ne zgodi«, ko se usedejo ali pokleknejo ob knjigo pobožnosti, ugotovili, da jim srce nepreklicno poje, medtem ko se prebijajo skozi težek del teologije s pipo v zobeh in svinčnikom v roki.

To je dober prevod sijajne knjige. Sveti Atanazij je v splošni oceni utrpel škodo zaradi nekega stavka v *Atanazijevi veroizpovedi*. Ne bom se trudil s tem, da to delo ni ravno veroizpoved in da ga ni napisal sveti Atanazij, saj menim, da gre za zelo dobro delo. Besede »Katera vera, če je nihče ne ohrani v celoti in neomadeževano, bo nedvomno večno propadla« so napaka. Običajno so napačno razumljene. Odločilna beseda je »ohraniti«; ne »pridobiti« ali celo »verjeti«, ampak ohraniti.

Avtor pravzaprav ne govori o nevernikih, ampak o puščavnikih, ne o tistih, ki nikoli niso slišali za Kristusa, niti o tistih, ki so ga narobe razumeli in ga niso hoteli sprejeti, ampak o tistih, ki so res razumeli in res verjeli, a so se nato pod vplivom lenobe, mode ali katere koli druge povabljenе zmede pustili zapeljati v nekrščanski način razmišljanja. So svarilo pred zanimivo sodobno predpostavko, da so vse spremembe v verovanju, ne glede na to, kako so nastale, nujno oproščene krivde. Vendar to ni moja neposredna skrb. *Veroizpoved* (običajno imenovano) *svetega Atanazija* omenjam samo zato, da bi bralcu odstranil s poti tisto, kar bi lahko bilo strašilo, in na njegovo mesto postavil pravega Atanazija.

Njegov epitaf se glasi *Athanasius contra mundum*, »Atanazij proti svetu«. Ponosni smo na to, da se je naša država večkrat postavila proti svetu. Atanazij je storil enako. Zagovarjal je trinitarični nauk, »cel in neokrnjen«, ko se je zdelo, da ves civilizirani svet iz krščanstva drsi nazaj v Arijevo religijo – v eno od tistih »razumnih« sintetičnih religij, ki se danes tako močno priporočajo in med katerimi je bilo takrat kot danes veliko visoko izobraženih duhovnikov. Njegova slava je, da ni šel v korak s časom; njegova nagrada je, da je ostal, ko se je ta čas, tako kot vsi časi, oddaljil.

Ko sem prvič odprl njegovo *O učlovečenju*, sem s preprostim preizkusom kmalu ugotovil, da berem mojstrovino. Ker sem poznal zelo malo krščanske grščine, razen tiste iz Nove zaveze, sem pričakoval težave. Na svoje začudenje sem ugotovil, da je knjiga skoraj tako lahka kot pri Ksenofontu; in le mojstrski um je lahko v četrtem stoletju s tako klasično preprostostjo tako poglobljeno pisal o takšni temi. Vsaka prebrana stran je potrdila ta vtis.

Njegov pristop k čudežem je danes zelo potreben, saj je končni odgovor tistim, ki jim nasprotujejo kot »samovoljnim in nesmiselnim kršitvam zakonov narave«. Pokazalo se je, da so bolj ponovitev istega sporočila, ki ga narava piše s svojo pisavo; to so operacije, ki bi jih pričakovali od Njega, ki je bil tako poln

življenja, da si je moral, ko je hotel umreti, »sposoditi smrt od drugih«. Celotna knjiga je pravzaprav podoba drevesa življenja – sočna in zlata knjiga, polna živahnosti in zaupanja. Priznam, da si danes ne moremo prisvojiti vsega njenega zaupanja. Ne moremo pokazati na visoko krepost krščanskega življenja in na veseli, skoraj posmehljiv pogum krščanskega mučeništva kot dokaz naših naukov s takšno gotovostjo, kot jo ima Atanazij kot nekaj samoumevnega. A kdorkoli je za to kriv, ni Atanazij.

Prevajalka pozna toliko več krščanske grščine kot jaz, da bi bilo neprimerno, če bi hvalil njeno različico. Vendar se mi zdi, da se drži prave tradicije prevajanja v angleščino. Mislim, da bralec tu ne bo našel ničesar od tiste žagovine, ki je tako pogosta v sodobnih prevodih iz starih jezikov. To je toliko, kolikor bo opazil angleški bralec; tisti, ki bodo verzijo primerjali z izvirnikom, bodo lahko ocenili, koliko duhovitosti in talenta je predvidenega v izbiri, kot je na primer »these wiseacres (tj. te pametnjakoviči)« na prvi strani.

Prevedel: Jan Dominik Bogataj OFM

¹ Dorothy L. Sayers (1893–1957) je bila angleška pisateljica kriminalk, pesnica, prevajalka, ki je s C. S. Lewisom tudi prijateljela. *Op. prev.*

² Tj. delo *O učlovečenju* Atanazija Aleksandrijskega.